

ware karakter van zijn omstreden held. Ook in dit deel blijkt een beschrijving van de persoon *en pantoufles* soms de nodige correctie te verschaffen op het beeld dat op het forum der publieke opinie was ontstaan. Doorgaans heeft dit geleid tot meer begrip en zelfs sympathie, zelden tot zo iets als *debunking*. Verwant is de problematiek van de representativiteit. Twee voorbeelden kunnen dit adstrueren. Over ARP-voorzitter Berghuis wordt opgemerkt dat hij een 'echte anti-revolutionair' was en over premier Drees dat hij 'in hart en nieren' een sociaal-democraat was (resp. 29 en 119). Hoe acceptabel deze karakterisering op zich ook mogen lijken, in beide gevallen roept de context van het lemma de vraag op, waarop de bewering steunt. Berghuis ging immers ver in zijn progressiviteit en Drees, 'belichaming van Nederlandse deugden', zegde uiteindelijk zijn PvdA-lidmaatschap op en betuigde zijn sympathie aan het vrij 'rechtse' DS '70. Hoe echt antirevolutionair waren de vele meer behoudende ARP'ers en welke sterveling kan eigenlijk hart en nieren genoegzaam op hun sociaal-democratische authenticiteit beproeven? Deze overweging is echter nauwelijks als kritiek bedoeld. Graag wil ik eindigen met een woord van dank aan de redactie en de biografen, onder wie in het bijzonder hen die een respectabel aantal lemmata voor hun rekening namen. In welk ander historisch boekwerk vindt men zoveel vruchten van gevarieerde deskundigheid, tijdrovende onderzoeken en geserreerde vormgeving bijeen?

J. A. Bornewasser

C. van der Borgt, A. Hermans, H. Jacobs, ed., *Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland* (Publicaties van het P. J. Meertens-instituut XXV, ANNO historische reeks VIII; Amsterdam: P. J. Meertens-instituut, 1996, vi + 265 biz., ISBN 90 70389 49 5).

De hier besproken bundel is het resultaat van een congres dat in Nijmegen werd gehouden op 26 mei 1994, onder auspiciën van de stichting Annales Noviomagenses in samenwerking met het Nederlands Centrum voor volkscultuur te Utrecht. Het is een goede gedachte geweest deze bundel, die oorspronkelijk verscheen als deel 8 in de ANNO-historische reeks (Nijmegen 1995) opnieuw uit te geven en wel als deel 25 in de reeks Publicaties van het P. J. Meertens-instituut. De kwaliteit van de bijdragen rechtvaardigt een zo ruim mogelijke verspreiding; bovendien is de bundel door zijn inhoud uitdrukkelijk te situeren op het snijpunt van de geschiedwetenschap en de volkskunde. Opname in de reeks van het Meertens-instituut is ook in dat opzicht een goede en begrijpelijke keuze.

De goed — en compleet — verzorgde bundel bevat een twaalftal bijdragen die kort worden gepresenteerd door de redacteurs en van een meer uitgebreide inleiding voorzien door Gerard Rooijackers. In deze inleiding wordt de onderliggende 'gemeenschappelijke' probleemstelling van de afzonderlijke bijdragen, die in de titel van de bundel overigens goed tot uitdrukking wordt gebracht, helder verwoord en zowel maatschappelijk als wetenschappelijk gesitueerd. Hoewel de bundel zich richt op een beschrijving, analyse en interpretatie van manifestaties van regionale identiteit — tot uitdrukking komend in taalgebruik (dialect of 'regiolect'), in specifieke regionale folklore, in de cultivering van de specifieke eigen regionale of lokale geschiedenis — is het thema in essentie breder en betreft het het verschijnsel van groepsidentiteit als zodanig. Of nog preciezer: centraal staat de wijze waarop een dergelijke identiteit wordt geproduceerd én gereproduceerd (geïnterpreteerd, veruitwendigd, bestendigd) in het sociale handelen van mensen. Dit thema is minder 'onschuldig' dan het lijkt; het cultiveren van een eigen regionale identiteit is bepaald niet alleen een zaak van amateur-historici en andere overmatig bij het streek-eigene betrokken lieden. In toenemende mate zijn hierbij ook

politiek-economische en bijvoorbeeld toeristische belangen in het geding. De constructie van het eigene speelt zich kortom niet in een maatschappelijk luchtledige af. Sterker nog: iedere interpretatie zal zich juist van deze context rekenschap moeten geven, wil zij niet in de, al dan niet bewuste, reproductie van al te folkloristisch ingekleurd gedachtengoed blijven steken.

De afzonderlijke bijdragen zijn in vier hoofdgroepen geordend. Afdeling 1 ('Vreemd en eigen') bevat twee artikelen die een algemene introductie geven op het thema van de bundel. Het essay van Konrad Köstlin gaat in op de vraag hoe de manifeste heropleving van de behoefte aan beklemtoning van de eigen groepsidentiteit (regionaal, maar bijvoorbeeld ook etnisch) kan worden geïnterpreteerd als een resultante van het moderniseringsproces; bovendien gaat hij in op de gevolgen die dit heeft — de kansen en opgaven die het met zich mee brengt — voor disciplines als volkskunde, mentaliteitsgeschiedenis etc.

Het artikel van Joep Leerssen (over de 'canonisering van het typische') bouwt voort op de interessante gedachte dat in het begrip 'regio' specifieke noties met betrekking tot ruimte en tijd, op elkaar betrokken zijn. De regio is niet alleen een ander land het is ook een andere tijd; de regio is het reservaat waarin vroeger wordt bewaard. Het moge duidelijk zijn dat hiermee zowel positieve als negatieve connotaties verbonden zijn. Regionale elites zijn gericht op het construeren van een positief zelfbeeld, een positieve traditie, een positieve beeldvorming; deze komt echter tot stand in complexe wisselwerking met externe beeldvorming, de beeldvorming van buitenstaanders. Voor historici en volkskundigen is niet alleen de inhoud van de beelden van belang maar eerst en vooral de processen van beeldvorming zelf.

Afdeling 2 ('Taal en identiteit') bevat drie artikelen. In een algemene beschouwing van Jo Daan over (de ontwikkeling van) de verhouding tussen standaardtaal en dialecten in Nederland wordt de ontwikkeling van de standaardtaal in directe samenhang met het proces van natievorming gezien; meer algemeen worden ontwikkelingen op 'talig' gebied in verband gebracht met maatschappelijke en politieke factoren. Voorts bevat deze afdeling een zeer compact en helder artikel van Frans Hinskens, waarin de auteur een samenvatting geeft van de resultaten van zijn promotie-onderzoek naar dialectnivellering. Kern van het betoog is dat er sprake is van een snelle verdwijning van verschillen tussen dialecten als gevolg van het feit dat toenemende interactie met mensen buiten de eigen leefgemeenschap tot 'accommodatie' en vervolgens ook tot aanpassing van het eigen dialect voor intern gebruik leidt.

Tenslotte bevat deze afdeling een heel boeiend artikel van Louis Peter Grijp over het gebruik van dialect in pop-muziek. Vertrekpunt voor de beschouwing is de interessante observatie dat in de traditionele volksmuziek in de regel nu juist géén dialect werd gebruikt. Des te opmerkelijker de betrekkelijk recente opkomst van de streektaal in de pop-muziek, een ontwikkeling die bepaald niet alleen beperkt blijft tot de boerenrock van Normaal, maar daarin misschien wel het meest pregnant tot uitdrukking komt.

Afdeling 3 ('Het verleden toegeëigend') is mijns inziens tamelijk onevenwichtig van opbouw: Twee bijdragen (van Van Oudheusden en van Van der Kooi) geven een schets van de wijze waarop de cultivering van de eigen (historische) identiteit ontwikkeld en gedragen werd door specifieke maatschappelijke groeperingen/bewegingen respectievelijk in Brabant en Friesland. Deze bijdragen zijn helder en compact geschreven maar ze bevatten op zichzelf niet veel nieuws voor wie eerdere publicaties van de auteurs kent. De bijdrage van Michiel Gerding geeft een schets van en een even sympathiek als overtuigend pleidooi voor (het belang van) 'amateuristische' beoefening van de lokale en regionale geschiedenis. De bijdrage van Peter Nissen geeft een, wat mij betreft hoogst fascinerend, beeld van een heel specifiek aspect van de productie van de Brabantse culturele identiteit: de rol van de clerus in het bedenken, registreren en 'instrumentaliseren' van regionale religieuze tradities.

Afdeling 4 tenslotte bevat een drietal zeer lezenswaardige bijdragen. Het verhaal van Carla Weijers biedt een korte samenvatting van de resultaten van haar promotie-onderzoek naar de betekenis en functie van het carnaval in de ontwikkeling van een Limburgse identiteit. Zeer lezenswaardig is verder het artikel van Jensma dat ingaat op de gekend-bizarre geschiedenis rond het Oera Linda Bok. Dit artikel is wat mij betreft terecht gekozen als slotartikel van de bundel; het beschrijft tot wat voor aberraties het kan komen bij een onkritische uitvinding en constructie van historische en regionale eigenheid.

De laatste woorden van deze bespreking wijd ik aan het artikel dat ik als de topper van deze bundel heb ervaren — en dat waarlijk niet alleen om zijn fraaie, lichtvoetige titel: 'God kijkt niet op een vierkante meter... Of Hobsbawn herlezen'. In dit artikel geeft Paul Post niet alleen een fascinerende, zij het erg korte (ik wilde meer...), beschrijving van de krachten en mechanismen die zoal een rol spelen bij de recente heropbloei van de Bonifatius-viering in Dokkum. Ik zal de plot hier niet onthullen en vermeld nog slechts dat degenen die dit artikel nu uit nieuwsgierigheid gaan lezen beloond worden met een aantal hoogst behartenswaardige, (ze)OKritische reflecties rond het al te zeer ingesleten gebruik van Hobsbawn's notie van *invented traditions*.

Al met al kortom een heel interessante publicatie waarvan de kwaliteit niet ligt in de presentatie van oorspronkelijk onderzoek, maar in de goed gekozen bundeling van bijdragen rond een, zowel maatschappelijk als wetenschappelijk, alleszins actueel thema. Een bundel die mij om die reden vooral voor het onderwijs en de praktijk (musea bijvoorbeeld) heel goed bruikbaar lijkt.

J. Vaessen

J. A. F. Wallert, *Ontwikkelingslijnen in praktijk en theorie van de wisselbrief 1300-2000* (dissertatie KU Brabant, 1996, NIBE-bankhistorische reeks XVII; Amsterdam: Nederlands instituut voor het bank- en effectenbedrijf, 1996, 262 blz., ISBN 90 5516 079 2).

In de geschiedenis van de internationale economische betrekkingen spelen wisselbrieven, die meestal eenvoudigweg wissels worden genoemd, een belangrijke rol. Als betaal- en krediet-instrument in de groothandel is de wissel in de tweede helft van de Middeleeuwen opgekomen. Er ontstond behoefte aan een wijze van betaling, waarbij omslachtige, kostbare en riskante geldtransporten konden worden vermeden door middel van een soort systeem van schuldvereffening. Heel in het kort kan een wissel worden gezien als een schriftelijke opdracht van A (de zogenaamde trekker) aan B (de betrokkene) tot betaling van een bepaald bedrag aan C (de nemer). Dit lijkt nog eenvoudig, maar het gaat hier om een materie waarbij heel wat komt kijken. Een wissel kan niet zo maar worden getrokken. De betrokkene zal namelijk alleen tot betaling bereid zijn, indien de trekker — zoals dat wordt genoemd — *fonds* heeft bij eerstgenoemde. Hiervan is het meest voor de hand liggende voorbeeld de koopman, die goederen heeft afgeleverd, die moeten worden betaald. De belangen, die bij een en ander in het geding zijn — men denke bij voorbeeld aan de te hanteren geldsoorten, de in acht te nemen termijnen, de overdraagbaarheid of verhandelbaarheid van de wissel en aan mogelijke acties bij wanbetaling — vergen een behoorlijke mate van regeling.

Over dit notoir lastige onderwerp heeft mevrouw J. A. F. Wallert een rechtshistorisch proefschrift geschreven, waarin zij op systematische wijze ingaat op de ontwikkeling van 1250 tot heden.